

АКТУАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

ACTUAL GUIDELINES FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES FOR CAREER GUIDANCE WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Стаття присвячена актуальній проблемі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. У публікації висвітлено особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього простору, які характеризуються: плідною співпрацю з членами команди психолого-педагогічного супроводу щодо створення комфортних умов для всебічного і гармонійного розвитку дітей; забезпечення реалізації індивідуальної програми розвитку кожного учня; орієнтацію на стан здоров'я учнів та врахування рекомендацій фахівців в організації навчальної і соціально-виховної діяльності школярів; регуляцію навчального навантаження дітей, витрат часу та ресурсів учнів під час участі у різних видах соціально-виховної діяльності; урахування в роботі з дітьми їх індивідуальних особливостей, потенціалу, інтересів та потреб. Окреслено багатовекторність соціально-педагогічної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі. Одним з ключових векторів соціально-педагогічної діяльності з дітьми з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти визначено профорієнтаційну роботу та допомогу учням у виборі майбутньої професії.

Визначено актуальні орієнтири професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, серед яких: акцент на оволодінні майбутніми соціальними педагогами в процесі здобуття вищої освіти професійними знаннями і компетентностями, які у комплексі здатні забезпечити ефективність соціально-педагогічної роботи відповідно до викликів сьогодення; використання в процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів сучасного навчального контенту та інноваційного методичного інструментарію, що сприятиме забезпеченню якості й ефективності оволодіння студентами новітніми технологіями профорієнтаційної роботи з дітьми в інклюзивному освітньому просторі, формування у студентства *soft skills*; активна практика профорієнтаційної роботи майбутніх соціальних педагогів з учнями з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

Наголошено на важливості доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної роботи в умовах інклюзивної освіти з дітьми з особливими освітніми потребами навчальними кейсами, які містять систематизований навчальний матеріал, що охоплює сучасні академічні та практичні аспекти організації і провадження професійної діагностики, профорієнтаційних активностей та соціально-педагогічної підтримки учнів на шляху їх професійного самовизначення.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні соціальні педагоги, профорієнтація, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, навчальний контент.

The article is devoted to the topical issue of professional training of future social pedagogues for career guidance work with children with special educational needs.

The publication highlights the peculiarities of a social educator's work with children with special educational needs in an inclusive educational space, which are characterized by: fruitful cooperation with members of the psychological and pedagogical support team to create comfortable conditions for the comprehensive and harmonious development of children; ensuring the implementation of an individual development program for each student; focusing on the health status of students and taking into account the recommendations of specialists in the organization of learning and social educational activities of schoolchildren; regulating children's learning load, time and resources spent by students while participating in various types of social education activities; taking into account their individual characteristics, potential, interests and needs when working with children.

The multidirectionality of the work of a social pedagogue with students with special educational needs in an inclusive educational environment is outlined. One of the key vectors of work of a social pedagogue with children with special needs in inclusive education is career guidance and assistance to students in choosing a future profession.

The actual guidelines for the professional training of future social pedagogues for career guidance work with children with special educational needs are identified, including: emphasis on the acquisition by future social pedagogues in the process of obtaining higher education of professional knowledge and competencies that in combination can ensure the effectiveness of social and pedagogical work in accordance with the challenges of today; the use of modern educational content and innovative methodological tools in the process of professional training of future social pedagogues, which will help ensure the quality and efficiency of students' mastering the latest technologies of career guidance work with children in an inclusive educational space, the development of soft skills in students; active practice of career guidance work of future social pedagogues with students with special educational needs in inclusive education.

The importance of supplementing the content of training future social educators for career guidance work in inclusive education with children with special educational needs with case studies containing systematized educational material covering modern academic and practical aspects of organizing and conducting professional diagnostics, career guidance activities and support by social pedagogues of students on the path of their professional self-determination is emphasized.

Key words: professional training, future social pedagogues, career guidance, inclusive education, children with special educational needs, learning content.

УДК 378.011.3-051:316.42:37.042.056.2/3(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.1.23>

Великжаніна Д.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Стрімкий розвиток суспільних процесів та виклики сьогодення вимагають від української спільноти швидких реакцій та адаптації. Відгук на швидкоплинні суспільні трансформації простежується у всіх сферах життєдіяльності людини. Однією з таких сфер, яка демонструє швидку адаптацію до змін, є сфера професійної підготовки майбутніх фахівців.

З розбудовою та становленням інклюзивної освіти в Україні гостро постає потреба у підготовці компетентних фахівців сфери освіти, практична діяльність яких в умовах інклюзивного освітнього середовища дозволить забезпечити всебічний та гармонійний розвиток дітей з особливими освітніми потребами, сприятиме розвитку їх здібностей, успішній соціалізації, самореалізації, а також професійному самовизначенню. Такими фахівцями в системі освіти є соціальні педагоги. Їх професійна діяльність в інклюзивному освітньому просторі орієнтована на забезпечення соціального захисту учнів з особливими освітніми потребами, допомогу дітям у формуванні ціннісних орієнтацій, розвиток ключових життєвих компетентностей, допомогу у визначенні життєвих орієнтирів, виборі майбутньої професії тощо.

Одним з важливих напрямів роботи соціального педагога з дітьми з особливими освітніми потребами є профорієнтаційна діяльність. Цей напрям соціально-педагогічної діяльності вимагає розуміння специфіки роботи в інклюзивному освітньому просторі, врахування індивідуальних особливостей та освітніх потреб учнів, потребує відповідних професійних знань та компетентностей фахівця із соціальної педагогіки. Адже вибір учнями майбутньої професії впливатиме на їх успішну самореалізацію, самоосвіту і саморозвиток. У зв'язку із цим професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами сьогодні є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток та становлення інклюзивної освіти в країні, досвід розбудови інклюзивного освітнього середовища виступають предметом наукових розвідок багатьох українських науковців. Так, актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні представлено у працях В. Бондара, В. Синьова, М. Шеремет, Д. Шульженко, А. Колупаєвої, О. Таранченко та ін.

Особлива увага науковців сьогодні приділяється вивченню проблемних питань соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Соціально-педагогічна робота в інклюзивному освітньому просторі має свою специфіку та потребує відповідної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з учнями з особливостями психофізичного розвитку. Вивченню особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної педагогіки, зокрема

до реалізації професійних функцій соціального педагога в умовах інклюзивної освіти, присвятили свої наукові дослідження О. Безпалько, А. Капська, В. Поліщук, Р. Вайнола, Л. Міщик, В. Корняк, Т. Веретенко, С. Калаур, Н. Олексюк, О. Рассказова, Г. Слезанська, Н. Горішна, З. Фалинська, Н. Чернуха, О. Чуйко та ін.

Не втрачають актуальності й наукові дослідження проблем організації та проведення профорієнтаційної діяльності соціальних педагогів з учнями в закладах освіти. Так, особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми за профорієнтаційним напрямом вивчали Г. Лещук, Н. Отрощенко, І. Ткачук, М. Тименко та ін. Соціально-педагогічні аспекти профорієнтаційної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами досліджували науковці Т. Панченко, О. Протас, Н. Чернуха та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У результаті аналізу сучасних наукових досліджень встановлено, що увагу вчених сьогодні зосереджено на вирішенні надзвичайно актуальних проблем розвитку інклюзивної освіти в Україні, інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітній простір закладу освіти та підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, зокрема фахівців із соціальної педагогіки. Водночас, проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної роботи з учнями з особливими освітніми потребами, на нашу думку, потребують поглибленого вивчення, адже є надзвичайно актуальними в умовах розбудови інклюзивної освіти, динамічних змін суспільних процесів та викликів сучасного ринку праці.

Формулювання цілей статті. Метою статті є окреслення актуальних орієнтирів та особливостей професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивна освіта сьогодні покликана об'єднати зусилля всієї української спільноти у забезпеченні всебічного і гармонійного розвитку кожної дитини, якості надання освітніх послуг, комфорту і безпеки освітнього середовища, успішної соціалізації учнів, фахової допомоги дітям у складанні життєвих планів та виборі стратегій їх реалізації з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня, його інтересів і потреб. Інклюзивна освіта – це освіта сучасності та майбутнього, це одна з ключових платформ реалізації прав кожної особистості.

Інклюзивна освіта передбачає створення комфортних умов для гармонійного розвитку, розробку та впровадження широкого спектра освітніх стратегій та послуг, рівних можливостей здобуття освіти для всіх учнів, зокрема з особливими освітніми потребами [8, с. 12].

Законом України «Про освіту» інклюзивне навчання визначається як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, урахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [9].

В. Бондар зазначає, що інклюзивна освіта передбачає реалізацію конституційного права кожного на рівний доступ до освіти, право розвиватися відповідно до своїх здібностей, брати участь у житті суспільства, використовуючи свій інтелектуальний і творчий потенціал. Інклюзивна освіта забезпечує підтримку з боку педагогів та спеціалістів учням з особливими освітніми потребами у реалізації особистісно орієнтованого підходу до організації їхньої навчальної діяльності. Важливою передумовою якісної освіти дітей, які навчаються за інклюзивною формою, є пристосування школи (адміністрації, учителів, більшості учнів) до потреб і можливостей кожної особистості, створення умов психологічного комфорту в новому середовищі [1].

На думку В. Синьова, реалізація права кожної дитини на якісну освіту сьогодні має забезпечити сформованість у неї таких компетентностей (знань, умінь, особистісних якостей), які необхідні для її успішної соціалізації (в різних сферах – в діяльності, суспільній поведінці, спілкуванні, самопізнанні та самовдосконаленні), з оптимістичним урахуванням реальних можливостей особистості; виховання характеру і розвиток здібностей дитини; збереження і примноження її здоров'я дитини, а також корекцію ушкоджених наявним порушенням процесів розвитку та соціалізації [14].

Всі діти, наголошує А. Колупаєва, – цінні й активні члени суспільства, а інклюзивна система освіти сприяє взаєморозумінню і толерантному ставленню до людських відмінностей у соціумі [3, с. 48–49].

Варто зазначити, що одним з ключових завдань інклюзивної освіти є створення сприятливих умов для успішної соціалізації дітей, набуття кожною особистістю необхідних життєвих компетентностей, які виступатимуть підґрунтям для її соціально активного, продуктивного, самостійного життя.

Інклюзивна освіта виступає одним із основних інститутів соціальної інтеграції [3, с. 49]. А провідним фахівцем, професійні функції якого в інклюзивному середовищі спрямовані на допомогу кожній дитині у соціальній інтеграції, соціалізації, всебічному розвитку з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб, розвитку ключових життєвих компетентностей, а також професійному самовизначенні, є соціальний педагог.

Соціальний педагог, зауважує О. Чуйко, забезпечує створення умов для позитивної соціалізації та ефективною інтеграції людини в соціум. Соціальний педагог є провідником філософії

й політики функціонування освітнього середовища, яке є безпечним для дитини, гуманістично зорієнтованим, таким, що розвиває особистісний потенціал кожного суб'єкта і надає відповідні матеріальні, фізичні, психологічні, духовні ресурси [17, с. 44–45].

Особливу увагу в інклюзивному освітньому просторі соціальний педагог приділяє роботі з учнями з особливими освітніми потребами, яка зорієнтована на створення комфортних умов для навчання, розвитку і соціалізації школярів, створення у закладі освіти атмосфери толерантності, взаєморозуміння та прийняття, забезпечення реалізації прав та інтересів дітей з особливими освітніми потребами, соціально-педагогічної підтримки на шляху їх особистісного та соціального розвитку.

Н. Чернуха зазначає, що діяльність соціального педагога спрямовується на створення умов для адаптації учнів з інвалідністю, особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти [16, с. 38].

Основне призначення соціального педагога в освітньому середовищі, наголошує О. Рассказова, полягає у спрямуванні позитивних впливів цього середовища на соціальне виховання особистості учнів. Саме соціальний педагог за своїм професійним призначенням та рівнем компетентності може й має бути провідним суб'єктом розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти, здатним об'єднати зусилля фахівців, батьків, учнів, їхнього оточення, громади для створення позитивного безбар'єрного інклюзивного середовища [13, с. 74].

Соціально-педагогічна робота з учнями з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі характеризується низкою особливостей, які передбачають: спільно з членами команди психолого-педагогічного супроводу створення комфортних умов для здобуття освіти, забезпечення реалізації індивідуальної програми розвитку кожного учня; орієнтацію на стан здоров'я учнів та врахування рекомендацій фахівців в організації навчальної і соціально-виховної діяльності школярів; регуляцію навчального навантаження дітей, витрат часу та ресурсів учнів під час участі у різних видах соціально-виховної діяльності; планування індивідуальної та групової роботи з учнями з акцентом на їх індивідуальних особливостей, потенціалу, інтересів та потреб.

Крім того, діяльність соціального педагога в інклюзивному освітньому середовищі є багатовекторною та передбачає налагодження сприятливих умов для гармонійного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, їх зручної соціальної адаптації у закладі освіти, формування системи життєвих цінностей, формування впевненості в собі і своїх можливостях, вияву активності у всіх сферах життєдіяльності соціуму, сприяння

саморозвитку особистості дитини з особливостями психофізичного розвитку, навчання соціальним навичкам, координації спільної роботи всіх учасників освітнього процесу. Соціально-педагогічна робота також має на меті гуманізацію соціального середовища, забезпечення атмосфери комфортної соціальної інтеграції, розвиток життєвої компетентності учнів й допомогу у набутті ними досвіду соціальної і життєвої практики, допомогу учням у попередженні й вирішенні проблемних життєвих ситуацій, профілактику негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, пошук та визначення оптимальних шляхів всебічного розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами, активізацію внутрішніх ресурсів кожної дитини на саморозвиток і самореалізацію, мотивацію учнів до досягнення успіхів у житті, допомогу учням з особливостями психофізичного розвитку у виборі майбутньої професії, визначенні особистих життєвих траєкторій тощо. Комплексна реалізація такого широкого спектра цілей та завдань соціально-педагогічної роботи в інклюзивному освітньому середовищі сприяє успішній соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в цілому.

Одним з провідних аспектів соціально-педагогічної роботи щодо сприяння успішній соціалізації підростаючого покоління є профорієнтаційна діяльність. Соціально-педагогічна допомога учням з особливими освітніми потребами у виборі напрямів професійного розвитку, усвідомленні учнями своїх професійних інтересів та визначенні засобів реалізації здібностей і талантів, пошуку освітніх платформ і закладів для здобуття обраної професії виступає підґрунтям для визначення дітьми власних життєвих цілей, побудови стратегій професійного становлення та зростання, складання перспективних планів життя з чітким розумінням свого особистісного, соціального та професійного розвитку.

Метою професійної орієнтації є формування в особистості здатності вибрати певний тип професійної діяльності, що оптимально відповідає її індивідуально-психологічним особливостям, можливостям, інтересам та потребам ринку праці у кадрах. Профорієнтація має бути спрямована на активізацію внутрішніх психологічних ресурсів особистості для того, щоб поринаючи у ту чи іншу професійну діяльність, вона могла повною мірою реалізувати себе [11, с. 31–32].

Соціальний педагог, зазначає Н. Отрощенко, має бути координатором й організатором у розв'язанні проблеми вибору особистістю майбутньої професії, має сприяти об'єднанню зусиль всіх суб'єктів професійної орієнтації для досягнення головної мети – свідомого і впевненого вибору учнем професії, й як наслідок – сформована самодостатня особистість [12, с. 139].

Схожою є думка О. Протас, яка також підкреслює, що соціальний педагог закладу освіти виступає координатором й організатором у розв'язанні проблеми професійного самовизначення школярів, тому одним з його основних завдань є формування у молоді мотивації до праці, підготовка учнів до свідомого планування й вибору майбутньої професії з урахуванням особистісних інтересів, здібностей, стану здоров'я, індивідуальних та психофізіологічних особливостей, вимоги професій та ринку праці [10, с. 92].

Н. Чернуха наголошує, що робота соціального педагога передбачає проведення заходів з профорієнтаційної, благодійної та волонтерської діяльності. Вчена зазначає, що поширеними в соціально-педагогічній практиці стають такі форми роботи, як презентації професій, консультації з використанням «профорієнтаційних терміналів», віртуальні екскурсії до закладів вищої освіти тощо [16, с. 39].

Результатом професійного самовизначення школярів у сучасних умовах, зазначає Г. Лещук, має стати готовність до професійного і кар'єрного зростання, а також освіти упродовж усього життя, здатність самостійно ставити цілі та визначати етапи їх досягнення, оптимально використовуючи при цьому наявні ресурси. Найважливішою метою комплексної соціально-педагогічної діяльності із залученням школи та сім'ї є надання допомоги учням у правильній побудові життя і реалізації професійних планів [4]. А головною вимогою до методів активізації професійного і особистісного самовизначення, зауважує вчена, має бути їх зрозумілість і доступність для практичного використання [5].

На думку М. Тименко, профорієнтаційна робота соціального педагога передбачає формування в учнівській молоді професійної перспективи – розгорнутих у часі життєвих планів, спрямованих на вибір професії і ствердження себе як суб'єкта професійної діяльності. Основою професійного самовизначення є самопізнання та об'єктивна самооцінка індивідуальних особливостей, порівняння своїх професійно важливих якостей і можливостей з вимогами професій та кон'юнктурою ринку праці [15, с. 32].

Важливим завданням профорієнтаційної діяльності зі старшокласниками з особливими потребами, зазначає Т. Панченко, є сприяння формуванню у кожного з них активної життєвої позиції, оскільки особистісна активність індивіда виступає необхідною умовою його професійного самовизначення [6, с. 69].

Зазначимо, що ефективна робота соціального педагога щодо реалізації завдань профорієнтації підростаючого покоління в умовах інклюзивної освіти потребує відповідної професійної підготовки, яка має враховувати актуальні орієнтири

фахової освіти, а також ґрунтуватись на засвоєнні майбутніми фахівцями сучасного знання та оволодінні ними методичними й практичними інструментами і компетентностями у сфері професійного самовизначення особистості дитини з особливостями психофізичного розвитку.

Варто окреслити ключові актуальні орієнтири професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Такими орієнтирами професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів щодо означеної діяльності, на нашу думку, можуть виступати: 1) акцент на оволодінні майбутніми соціальними педагогами в процесі здобуття вищої освіти професійними знаннями і формуванні фахових компетентностей, які у комплексі здатні забезпечити ефективність соціально-педагогічної роботи відповідно до викликів сьогодення, актуальних потреб українського суспільства та вимог сучасного простору професійної зайнятості населення; 2) розробка та впровадження в процес фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів сучасного навчального контенту та інноваційного методичного інструментарію, що сприятиме забезпеченню якості й ефективності оволодіння студентами новітніми технологіями профорієнтаційної роботи з дітьми в інклюзивному освітньому просторі, а також сприятиме формуванню у студентства надзвичайно важливих у сучасних умовах розвитку українського суспільства *soft skills*; 3) практична соціально-педагогічна діяльність студентів в умовах інклюзивної освіти, оволодіння майбутніми фахівцями практичними вміннями провадження соціально-педагогічної роботи з учнями з особливими освітніми потребами, продуктивної комунікації з усіма учасниками освітнього процесу щодо сприяння особистісному зростанню, соціальній інтеграції, гармонічному й всебічному розвитку, професійному самовизначенню дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Профорієнтаційна робота з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього простору передбачає оволодіння студентами новітніми знаннями та практичними вміннями щодо специфіки провадження такого виду діяльності. Доцільними для впровадження у процес фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів, на нашу думку, будуть розроблені з урахуванням специфіки профорієнтаційної діяльності соціального педагога у закладі освіти з учнями з особливими освітніми потребами навчальні кейси, у яких зосереджено систематизований навчальний матеріал, що охоплює сучасні академічні та практичні аспекти організації і провадження професійної діагностики, профорієнтаційних активностей та соціально-педагогічної підтримки учнів на шляху їх професійного самовизначення (рис. 1).

Рис. 1. Навчальні кейси професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами

Так, зміст навчального кейсу щодо професійної діагностики школярів з особливими освітніми потребами охоплює навчальний матеріал щодо особливостей професійної діяльності соціального педагога в умовах інклюзивного освітнього простору, актуальних та адаптивних діагностичних інструментів, специфіки організації індивідуальної діагностичної роботи, яка забезпечить отримання максимально об'єктивної характеристики особистості дитини з особливими освітніми потребами, її потенціалу та вподобань, стану здоров'я.

Профорієнтаційна діагностика, зазначає Н. Пономарьова, є невід'ємною складовою профорієнтаційної роботи, а її мета – вивчення особливостей особистості, які є суттєвими з точки зору професійного самовизначення (інтересів, потреб, нахилів, здібностей, професійних намірів, професійної спрямованості, рис характеру, темпераменту, стану здоров'я тощо) [7]. Також професійна діагностика психологічних особливостей особистості дитини необхідна для того, щоб спрогнозувати можливість її успішного професійного навчання [11, с. 89]. Тож, опанування навчального матеріалу даного кейсу сприятиме озброєнню майбутніх соціальних педагогів знанням та компетенціями з питань організації і проведення професійної діагностики дітей з особливими освітніми потребами в умовах провадження інклюзивної освіти, результати якої дозволять отримати фахівцю вичерпну інформацію для побудови ефективної траєкторії професійного самовизначення кожного учня з урахуванням його індивідуальних особливостей розвитку, стану здоров'я, здібностей, особистісних якостей, інтересів, захоплень і вподобань, творчого потенціалу та життєвих цілей.

Зазначимо, що результати професійної діагностики дітей з особливими освітніми потребами є підґрунтям для реалізації комплексу ефективної індивідуально спрямованої профорієнтаційної роботи, яка включає надання дітям професійної інформації, консультування та проведення розмаїття профорієнтаційних заходів.

Варто наголосити, що доречним змістовним наповненням навчального кейсу для професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів щодо організації профорієнтаційних активностей з дітьми з особливими освітніми потребами виступає контент, який детально розкриває особливості інформаційно-консультаційної діяльності соціального педагога з учнями з питань професійної сфери життя людини, характеризує продуктивні засоби подання дітям корисної інформації.

Інформаційна діяльність соціального педагога щодо професійної площини життєдіяльності людини виступає основою системи професійної орієнтації підростаючого покоління. Профінформація покликана ознайомити учнів з розмаїттям затребуваних професій, зі змістом трудової діяльності в галузі кожної з них, з вимогами, які ці професії висувають до людини, а також із закладами освіти, у яких можна опанувати певну професію [11, с. 126].

Метою професійного інформування, зауважує Т. Панченко, є організація такого інформаційного простору, який дозволяє учням з особливостями розвитку отримати максимум відомостей про різноманітні професії, що є для них актуальними, та ринок праці у регіоні, про суспільну потребу у фахівцях того чи іншого профілю. Інформаційний простір допоможе у формуванні уявлення про зміст професій і спеціальностей, про їх вимоги до окремої людини, про шляхи і способи відповідної фахової підготовки [6, с. 69].

Крім того, даний кейс доцільно наповнено навчальними матеріалами, які покликані сприяти опануванню студентами знаннями та вміннями щодо планування і проведення з дітьми з особливими освітніми потребами профконсультацій.

Профконсультація покликана вирішувати такі завдання, як: розвиток в особистості відкритості майбутньому, можливості самостійного свідомого професійного вибору, здатності передбачати та прогнозувати своє буття у професійній сфері на основі постійної переоцінки цінностей, пошуку нових смислів, налаштування на активні й конструктивні дії у швидкозмінних життєвих та професійних ситуаціях. Профконсультація сприяє розумінню особистості своїх можливостей та усвідомленню власної цінності як особистості, прагненню досконалості [11, с. 159]. Тому вважаємо необхідним набуття майбутніми соціальними педагогами фахової компетентності щодо організації профконсультаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, яка сприятиме виваженому вибору кожним учнем сфери майбутньої професійної діяльності, визначенню цілей та складанню індивідуального плану професійного самовизначення з урахуванням особливостей розвитку, особистісних характеристик й інтересів особистості дитини.

Важливим змістовним аспектом зазначеного навчального кейсу також виступає інноваційний методичний інструментарій й узагальнений практичний досвід соціально-педагогічної діяльності щодо визначення актуальної тематики, обрання доцільних

форм і методів для системної й послідовної профорієнтаційної роботи соціального педагога з дітьми, складання та реалізації сценаріїв профорієнтаційних заходів.

Варто зауважити, що майбутнім соціальним педагогам важливо не лише опанувати методичні аспекти організації профорієнтаційних заходів для учнів в інклюзивному освітньому просторі, а й закріпити вміння проведення розмаїття профорієнтаційних активностей у практичній соціально-педагогічній діяльності. Серед таких затребуваних профорієнтаційних активностей, які соціальний педагог має вміти організувати й проводити з дітьми з особливими освітніми потребами, можна виділити:

- профорієнтаційні семінари у закладах освіти та реабілітаційних центрах;
- зустрічі-знайомства з представниками різних професій, екскурсії на підприємства (офлайн та онлайн);
- залучення дітей до активної участі у майстер-класах, ярмарках сучасних робітничих професій;
- презентації та практикуми для дітей з особливостям психофізичного розвитку щодо можливостей успішної роботи у системі надання реабілітаційних послуг;
- залучення учнів до участі у роботі бізнес-шкіл, шкіл розвитку підприємницької діяльності, центрів кар'єрного зростання тощо;
- вебінари з опанування онлайн-професіями та віддаленою роботою в IT-сфері;
- залучення учнів до розмаїття волонтерської діяльності;
- включення підростаючого покоління у роботу та реалізацію суспільно корисних соціальних та освітніх проєктів;
- професійний коворкінг;
- презентації освітніх онлайн-сервісів, експрес-курсів з опанування сучасними професіями, компетентностями для успішної життєдіяльності та професійного розвитку, особистісного зростання та самовдосконалення;
- налагодження тісної співпраці соціального педагога з ІРЦ з питань профорієнтації дітей та молоді з особливостями психофізичного розвитку тощо.

Навчальний кейс для майбутніх соціальних педагогів щодо соціально-педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами на шляху їх професійного самовизначення розкриває студентам специфіку діяльності за фахом в інклюзивному освітньому просторі з питань створення сприятливих умов для всебічного розвитку, розкриття потенціалу та професійних перспектив кожного учня. Соціально-педагогічна підтримка – це надання допомоги особистості у процесі соціалізації з метою розкриття та розвитку її можливостей [2, с. 161].

Така соціально-педагогічна підтримка учнів з особливими освітніми потребами може здійснюватися за допомогою опанування майбутніми фахівцями із соціальної педагогіки знаннями та компетентностями, які покликані сприяти професійному

самовизначенню та досягненню життєвих цілей учнів. Цей навчальний кейс для студентів містить навчальний контент, тематика якого розкриє майбутнім фахівцям особливості здійснення соціально-педагогічної підтримки у профорієнтаційній роботі з учнями в інклюзивному освітньому просторі. Також кейс містить методичні інструкції та практичні вправи і завдання щодо надання фахівцем соціально-педагогічної підтримки дітям з особливими освітніми потребами на шляху їх професійного самовизначення. Тож, вивчення студентами даного навчального кейсу з питань соціально-педагогічної підтримки дітей в процесі профорієнтаційної роботи, на нашу думку, дозволить майбутнім соціальним педагогам отримати й закріпити професійні знання, практично опрацювати актуальний арсенал інструментів надання соціально-педагогічної підтримки в означеному напрямі, серед яких варто відмітити:

- створення профорієнтаційних ґайдів для учнів з особливими освітніми потребами;
- організація тематичних івентів (розвиток комунікативних навичок, soft skills, особистісних та професійно важливих якостей та ін.);
- організація та проведення мотиваційних тренінгів;
- проведення індивідуальних консультацій з питань цілепокладання у професійному самовизначенні;
- складання індивідуальних програм професійного самовизначення, професійного становлення і розвитку дитини з особливими освітніми потребами;
- створення та регулярне оновлення інтерактивних чек-листів з актуальними освітніми ресурсами, професійними курсами, регіональними роботодавцями, анонсами профорієнтаційних івентів та ін.

Висновки. Таким чином, зазначимо, що орієнтація у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів на актуальні вимоги до соціально-педагогічної діяльності в умовах сьогодення, розробку й впровадження сучасного навчального контенту щодо профорієнтаційної роботи соціального педагога з дітьми з особливими освітніми потребами, формування у студентства фахових компетентностей та *soft skills*, а також активну соціально-педагогічну практику студентів в умовах інклюзивного освітнього простору щодо професійного самовизначення учнів дає змогу гармонічно доповнити процес здобуття ними актуального знання й опанування практичними вміннями за обраним фахом та сприяти ефективності профорієнтаційної діяльності соціальних педагогів з учнями з особливостями розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Рідна школа*. 2011. № 3. С. 10–14.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : [монографія] /

А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

4. Лещук Г. Взаємодія школи та сім'ї у профорієнтаційній роботі з учнями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 30. С. 84–86.

5. Лещук Г. Форми та методи профорієнтаційної діяльності соціального педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2011. Вип. 21. С. 106–110.

6. Панченко Т. Особливості психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення учнів з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного навчання. *Науковий вісник національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія: Корекційна педагогіка*. 2017. Вип. 34. С. 67–72.

7. Пономарьова Н. О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів інформатики до профорієнтаційної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2018. 570 с.

8. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

10. Протас О. Соціально-педагогічні умови активізації професійного самовизначення старшокласників. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2016. № 8. С. 91–98.

11. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О. Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М.; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.

12. Отрощенко Н. Л. Соціально-профорієнтаційна робота сучасного закладу загальної середньої освіти. *Modern educational space: the transformation of national models in terms of integration : International scientific conference (Leipzig, Germany, October 26, 2018. Leipzig University)*. Leipzig, 2018. P. 137–140.

13. Рассказова О. І. Соціальний педагог – суб'єкт розвитку соціальності учнів в інклюзивній школі. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2013. № 4. С. 72–79.

14. Синьов В. М., Шеремет М. К., Руденко Л. М., Шульженко Д. І. Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями в сучасних умовах України. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. пр. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2016. Вип. 7. С. 323–344. URL: <http://surl.li/jjro>*

15. Тименко М. М. Особливості профорієнтаційної роботи соціального педагога у загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія*. 2009. № 2. С. 32–34.

16. Чернуха Н. Соціально-педагогічна робота в Україні: становлення, реалії, перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2019. № 1(5). С. 37–40.

17. Чуйко О. Місія і роль соціального педагога в розбудові освітнього середовища закладу освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2019. № 1(5). С. 41–46.